

DIN ASPECTELE PRESEI MUZICALE CLUJENE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ.

PRINCIPALELE GENURI ALE PRESEI MUZICALE LOCALE

Andrei Benkő

Clujul a avut și în perioada interbelică o viață culturală bogată. Periodicele care au văzut lumina tiparului în această vatră multiseculară a activității spirituale au acordat o importanță cuvenită manifestărilor muzicale. S-a ajuns astfel la un nivel relativ ridicat al oglindirii veridice a acestui teren al vieții culturale. Această reflectare s-a realizat cu ajutorul unei serii întregi de genuri, de la cele mai simple pînă la cele mai pretențioase. În cele ce urmează vom trece în revistă cele mai frecvente, respectiv cele mai caracteristice genuri ale presei clujene din perioada studiată.

I

Aproape fiecare periodic - ziar, gazetă, săptămînal, revistă - semnala în formă de anunțuri momentele remarcabile ale vieții muzicale: apariția pe scenă a unor celebrități naționale sau mondiale, ansambluri mari și mici, simfonice sau de cameră, programul concertelor, al spectacolelor de operă, modificările survenite pe parcurs în ceea ce privește datele manifestărilor, piesele interpretate, locul desfășurării etc. La prima vedere, aceste amănunte par a fi mai puțin însemnante, ele contribuie însă la fixarea, la clarificarea momentelor care pot intra într-o monografie muzicală a municipiului sau a unor instituții muzicale.

II

O parte din periodice a pus la dispoziția muzicienilor un spațiu carecăre pentru a-și publica din lucrările muzicale, integral - în cazurile cînd a fost vorba de compoziții de propor-

ții mai mici -, sau fragmente, cind s-au planificat altele, aparținind formelor ori genurilor mai ample. Ce-i drept, notele muzicale găsim rar în coloanele ziarelor sau ale revistelor, cum ar fi cazul unui Înn al copiilor, pentru voce și pian, compus de Sabin Drăgoi¹, sau a uneia dintre Bagatele; alături de o piesă de ciclul Pentru copii de Béla Bartók.²

III

De asemenea, au apărut din cind în cind desene, schițe, caricaturi despre muzicienii orașului sau despre ospăți. În paginile revistei umoristice Cucu sau ale Ardealului teatral și artistic, de exemplu, cititorul căpeste o serie de caricaturi îscălărite de Jureg, Drálex, Drágulescu, Iosif Ross, despre Nicolae Brețan, Mărtian Negresu, Miklós Bródy, Jean Bobescu, Ionel Crișan, Sabin Drăgoi, acesta din urmă dirijindu-și opera Napasta³. Pe Béla Bartók l-a desenat pictorul Márton Hosszú, pentru ziarul Ellenzék (Opoziția) și pentru revistele Pásztortíz (Focul păstorilor), Magyar Nép (Poporul maghiar).⁴ O caricatură despre Egisto Tango este semnată de Iosif Ross.⁵

IV

Mai multe ziară rezervă loc pentru interviuri cu muzicienii care apăreau în treacăt la Cluj, concertind, dirijind sau activind un timp mai îndelungat în municipiu. Din lungul sărăcăștilor gen, amintim ca exemplu pe cele realizate cu

1. Cucu, 1933, nr.4-5, p.3.

2. Napkelet, 1922, pp.200-201.

3. Cucu, nr.1, p.6; nr.3, p.9; nr.6-8, p.6. Ardealul teatral și artistic, 1927, nr.1, p.6.

4. Ellenzék, 26 febr.1922; Pásztortíz, 1922, pp.283-250; Magyar Nép, 1922, nr.17, p.2.

5. Ardealul teatral și artistic, 1927, nr.8, p.17.

George Enescu⁶, sau interviul luat la Cluj cu ocazia concertelor sale avute aici - interviu publicat la București.⁷ Tot în această ordine de idei, semnalăm interviurile lui Bartók, apărute în Ellenzék (Opoziția), Keleti Ujság (Ziarul Răsăritului)⁸, precum și con vorbirile cu Jean Bobescu, în momentul acela maestrul Operei Române din localitate.⁹ În interviuri, pe lîngă momente personale, actuale, se ridicau, se enunțau, se formulau de multe ori întrebări și răspunsuri referitoare la probleme de organizare a vieții muzicale, de estetică muzicală, sau legate de unele curente muzicale moderne care intrau în sferă interesului publicului, muzica populară etc.

V

În revistele literare, ca și în unele de cultură generală, au apărut recenzie succinte sau mai dezvoltate, despre volume muzicale - monografii, culegeri sau chiar compozitii. Se țin în evidență în primul rînd lucrările apărute în tară. Astfel, de exemplu, Vasile Bogre prezinta culeitorilor Dacoromanici Cîntecile populare din Maramureș, culese de Ion Bîrlea, insistând mult asupra fenomenelor lingvistice.¹⁰ Tache Papahagi subliniază valoarea artistico-scientifică a volumului Volksmusik der Rumänen von Maramureş, realizat de Bartók.¹¹ Ștefan Pașca recenzează Cîntecile populare iistro-române, culese de P. Iroaie, accentuind trăda și pricoperea culegătorului, precum și a lui I. Caranica, cu ocazia tipăririi culegerii O sută treizeci de melodii populare românesti, cu o reușită introducere, cu c caracterizare sumară și cu o categorisire a materialului după regiuni.¹² Tot Şt. Pașca se ocupă și de culegerea lui G. Căr-

6. R. Bressy, Con vorbire cu George Enescu, în Patria, 13 ian. 1927.

7. Rampa, București, 30 nov. 1921.

8. Keleti Ujság, 16 febr. 1922, 19 dec. 1933; Ellenzék, 26 febr. 1922, 22 febr. 1927.

9. Dacoromania, IV (1924-1926), pp.1038-1042.

10. Idem, p.1447.

11. Idem.

12. Idem, IX (1936-1938) pp.330-334, 334-335.

dă și, intitulată Cinetece populare moldovenegătă, culegere cu caracter monografic, materialul fiind cules numai din satul Brogteni, comuna Drăgușani, județul Fălticeni, de la un singur informator.¹³ Șt. Peșca face cunoscut cititorilor și studiul lui Andrei Veres, privitor la cîntecile istorice, vechi, ungurești, despre români, studiu care în susținerea tezelor autorului - folosește și exemple muzicale.¹⁴

In revistele de limba maghiară se urmărește cu atenție aparițiile editoriale ale lui Béla Bartók, sau evenimente legate de viața și activitatea sa. Astfel, János sef Perényi semnala apariția volumului de sinteză a cîntecului maghiar (A magyar népdal, Budapest, 1924), în revista Erdélyi Irodalmi Szemle (Revista literară din Transilvania)¹⁵, iar volumul care se ocupă de muzica populară maghiară și de cea a popoarelor învecinate, punind bazele folcloristicăi comparative (Nézenének és a szomszéd népek nézenéje, Budapest, 1934) se recenziază de László Makrai, în revista Erdélyi Helikon (Heliconul transilvănean).¹⁶ Sunt informații despre acest volum și cititorii revistei Erdélyi Múzeum (Muzeul din Transilvania)¹⁷, precum și ai revistei Korunk (Epoça noastră)¹⁸. István Lakatos face cunoscut volumul lui Constantin Brăiloiu (Béla Bartók, Scrieri mărunte despre muzica populară românească, București, 1937) în Erdélyi Helikon (Heliconul transilvănean).¹⁹ Cititorii orașului află de apariția cărții lui Eduard von Müller din Erdélyi Helikon (Heliconul transilvănean)²⁰ din recenzie semnată de Imre Lakatos, de broșura lui András Róvész prin coloanele revistei Erdélyi Múzeum (Muzeul transilvănean).²¹

13. Dacoromania, IV (1924-1926), p.1034.

14. Idem, p.1028.

15. Erdélyi Irodalmi Szemle, 1926, pp.200-201.

16. Erdélyi Helikon, 1935, p.60.

17. Erdélyi Múzeum, 1938, p.96.

18. Korunk, 1938, pp.74-75.

19. Erdélyi Helikon, 1939, p.227.

20. Idem, 1931, p.402.

21. Erdélyi Múzeum, 1935, p.316.

Ca exemplu în ceea ce privește prezentarea tipăriturilor muzicale amintim recenzie semnată de Xenia Macorski, despre Rapsodia Română compusă de Liszt, - creația căreia fusese inclusă în concertele compozitorului, date la Cluj, Sibiu, București și Iași.²²

VI

Dintre manifestările muzicale, cele de mai multe ori și cele mai pe larg tratate sunt concertele și spectacolele de operă. Nu insistăm nici la punctul acesta în mod mai amplu decât la celelalte genuri ale pressei muzicale clujene; semnalăm totuși bogăția aparițiilor de cronici, critici sau uneori chiar di scursuri rostită cu anumite ocazii festive. Amintim în acest sens materialul variat ce se încadrează în această categorie și ce a apărut cu ocazia concertelor susținute de Enescu și de Bartók.²³ Astfel apar materiale semnate de Ion Agârbiceanu, C. Anca, A.I. Anca, Ion Breazu, G. Dimă, I. Cl. Iuga, Mihail Jora, I. Martalogu, M. Nasta, Marian Negrea, Laurian Nicolescu, V. Papilian, Dimitrie Popovici-Bayreuth, Lucian Voiculescu, Oscar Zianu, Ana Voileanu-Nicoară și alții, în Patria, Natiunea, Cultura poporului, Tribuna, Clujul, Gând românesc²⁴, de István Lakatos în Keleti Üjság (Ziarul Răsăritului)²⁵ referitor la G. Enescu, cronici, critici care poartă îscălitura lui Sándor Boskovics, Miklós Bródy, Géza Dally-Szabó, Pál Engel, Ákos Gara, Cécil Gray, Andor Járósi, Gustáv Kirchnerpf, Imre Lakatos, Lajos Kómuves, Péter Nagy, George Oprescu,

22. Patria, 8 aug. 1931.

23. Concertele lui Enescu și ale lui Bartók au avut loc între anii 1921 și 1938, ele compunându-se reciproc în ceea ce privește fixarea lor în timp.

24. Vezi: Ligia Toma Zoica, Contribuții la evoluția artel interpretativă a lui George Enescu, București, Cluj în perioada 1920-1940, în Studii și cercetări de istorie.

István Pálos, János Soprói, Endre Szász - referitor la concertele lui B. Bartók, în Hőre (Inainte), Ellenzék (Opoziția), Infrătirea, Jóestét (Dună scara), Keleti Ujság (Ziarul Răsăritului), Kolozsvári Priss Ujság (Ziar de ultima oră), Napkelet (Răsărit de soare), Pásztortíz (Pocul păstorilor), Magyai Nép (Poporul maghiar), Új Kelet (Noul Răsărit), Ujság (Noutăți), Deutscher Bote (Curierul german), Deutsche Zeitung (Ziarul german).²⁶ În acest vast material se actualizează valoarea reală a concertelor, contribuția personală, creațoare, a artiștilor interpreți, profunzimea înțelegerei și redării lumii creatorilor, virtuozitatea minunirii instrumentelor, sau se fac observații critice privitoare la interpretare, la program, la public etc.

Pe lîngă aceste momente culminante ale vieții muzicale din municipiu, s-ar mai putea emiți, de exemplu, materialul din presă legat de concertele lui Dohnányi, de prezentarea Simfoniei a IX-a și a Missiei solemnă de Beethoven, în Ellenzék,²⁷ de concertele Conservatorului - respectiv ale Academiei clujene, în Patria,²⁸ privirea generală a vieții artistice (muzică de cameră, recitaluri), tabloul cuprinzător redat cu mult simț critic de Ans Voileanu-Nicord în Cultura,²⁹ cronicile referitoare la cele zece festivaluri organizate de Opera Română, în prezentarea lui Leonard Paukerov, în Ardealul teatral și artistic,³⁰ cronicile lui István Lakatos, în diferen-

- ria artei, seria Teatru, muzică, cinematografie, Tom 12 (1965), nr.1, pp.77-84; Ana Voileanu-Nicord, Chipuri și mărturii, Ed. muzicală, București, 1971, pp. 89-114.
 25. Lakatos I., Zenetörténeti írások (Scrisori de istoria muzicii), Ed. Kriterion, București, 1971, pp.257-258.
 26. A se vedea: Benkő András, Bartók Béla Romániai hangversenyei (Concertele lui B. Bartók în România), Ed. Kriterion, București, 1970, pp.246-265; Deutscher Bote, 15, 22 dec. 1923, 8 nov. 1924, 18 febr., 4 mart., 1 apr. 1927; Deutsche Zeitung, 7, 14 apr., 22 dec. 1933.
 27. Ellenzék, 1927, nr.271, 273.
 28. Patria, 6 ian. 1922.
 29. Cultura, 1924, pp.196-197.
 30. Ardealul teatral și artistic, 1927, nr.1, pp.15-16.

te ziară și reviste.³¹

O mare importanță se dădea activității scenico-muzicale. Opera Română avea într-o perioadă săptămînial său prouiri, care ocolindea munca depusă în cadrul instituției (Curierul Operei)³², dar și celelalte periodice asigurau, relativ, un mare sitiu problemelor legate de artiștii scenelor, de premiere, de opere. Dintre figurile marcante - din perioada studiată -, se ocupă de Egisto Tango³³, Constantin Pavel³⁴, Jolán Baranyai, Erzsébet Sandor³⁵. Alteori se analizează premiere de opere, se accentuează rezultatele³⁶, contribuția unor interpreți la ridicarea nivelului artistic, ca de exemplu: Acasă de Barbu, Traian Grozăvescu, Dimitrie Popovici Bayreuth - în Patria sau în Evoluția.³⁷ În cazuri mai rare se face cîte un bilanț al genului, pe țară, ca de exemplu cel realizat de George Oprescu, analizind activitățile operelor din București și Cluj - inclusiv spectacolele operaș de la Teatrul Maghiar din Cluj -; în Cultura.³⁸

Nu se pierde din vedere nici viața muzicală a altor centri în primul rînd a capitalei, apoi prin cronică culturale se dădea cîte o privire generală retrospectivă despre Brașov, Sighetu, Sibiu - în Cultura,³⁹ despre Mediaș - în Ardealul teatral și artistic,⁴⁰ despre Oradea - în Erdélyi Szemle (Revista Transilvaniei)⁴¹, despre Aiud - în Keleti Ujság (Ziarul Răsăritului).⁴²

31. Lakatos István, op.cit, pp.255-259; Sopró János, Villogatott zenei frásai és népzenei gyűjtemény (Cărți muzicologice alese și culegăre de muzică populară), Ed. Kriterion, București, 1974, pp.464-466.
 32. Curierul Operei, 1922.
 33. Curierul Operei, 1922, nr.1, p.12; Ardealul teatral și artistic, 1927, nr.8, p.17.
 34. Gencu, 1933, nr.6-8, p.6.
 35. Ellenzék, 1 ian. 1920; Napkelet, 1922, nr.11, p.9.
 36. Patria, 6 oct. 1935.
 37. Patria, 1 febr. 1922; Evoluția, 1921, nr.2, p.12.
 38. Cultura, 1924, pp.8-87.
 39. Cultura, 1924, pp.89-91, 91-92, 289.
 40. Ardealul teatral și artistic, 1927, nr.4, p.15.
 41. Erdélyi Szemle, 1920, p.546.
 42. Keleti Ujság, 13 oct. 1922.

VII

Din punctul de vedere al propagării, al popularizării valorilor muzicale au avut un rol precumpăritor articolele legate de problemele muzicale apărute sistematic în rubrici permanente ale unor ziare ca în Ellenzék (Opoziția), în Keleti Újság (Ziarul Răsăritului), articole apărute cu ocazia unor aniversări, semnate de Ion Breazu, Ana Voileanu-Nicoară, Lucian Voiculescu, Ilona Gyalui, Imre Lakatos și alții, despre G. Enescu sau B. Bartók, Dima sau Dohnányi, de exemplu, în Patria, Gind românească, Ellenzék (Opoziția), Pásztortűz (Focul păstorilor).⁴³

Merită să fie amintite unele cicluri de articole legate de educația muzicală. Radu Urlișteanu, de exemplu, prezintă realizările educației muzicale sovietice, se preocupă de importanța introducerii folclorului și a studiilor muzicale comparative, subliniind necesitatea reorganizării învățământului muzical, pentru a putea tine pasul cu progresul general.⁴⁴ Se poate di, într-un ciclu de nouă articole, analizează concepția și practica referitoare la dezvoltarea vocii umane, a pedagogului de canto Odón Parkas.⁴⁵

O treia categorie de articole reprezintă portrete ale compozitorilor, cum ar fi cele dedicate lui Iacob Mureșianu, Tudor Ciortea, Stravinsky, Enescu, Beethoven, Otescu - în Gindirea românească, sau cele ale lui Parkas, Bartók, Székelyhiy, în Magyar Nép (Poporul maghiar).⁴⁶

Autorii altor articole și-au propus să realizeze succinte sinteze, ca, de pildă, cea semnată de Ion Breazu, prezintând cultul lui Richard Wagner în România.⁴⁷

43. Patria, 18 nov. 1929; Societatea de mîine, 1931, p.5; Gind românească, 1937, nr.1, p.5; Ellenzék, 1927, nr.258; Pásztortűz, 1931, p.250; Matiunca, 21, 22, 25 nov. 1936.

44. Ardealul teatral și artistic, 1927, nr.4, pp.3-4; nr.5, pp.7-13.

45. Erdélyi Szemle, 1920, pp.445-446, 460-462, 480, 490-491, 508-509, 521-522, 542, 558, 574.

46. Gindirea, 1926, nr.191; 1927, pp.39, 79, 320, 363; Gind românească, 1933, nr.2, p.110.

47. Magyar Nép, 1922, nr.17, pp.1-2.

48. Gazeta Ilustrată, anul II (1937), pp.72-73.

Încă mulți critici urmăreau împodobite activitatea corală, imbrățișau rezultatele bune la care au ajuns unele formații, criticau lipsurile ce se făceau văzute în munca artistică a corurilor - așa cum se observă în articolele semnate de Jenő Szentháromság, Béla Kéki, István Lakatos, în Ellenzék (Opoziția), în Erdélyi Helikon (Heliconul transilvăean) sau în Pásztortűz (Focul păstorilor).⁴⁹ Revista de specialitate a Uniunii Corurilor Maghiare din România (Magyar Dal - Cântec maghiar), apărută sub redacția unui profesor de muzică din Cluj, Bertalan Tárcza, informa coriștii nu numai despre activitatea unui, ci și despre activitatea corurilor române, germane, și informe despre concursuri și aniversări, publica articole de istoria muzicii, teoria muzicii, pedagogia muzicală, metodica dirijaturii de cor, despre fiziologia vocii omenești, despre muzica populară etc.⁵⁰

VIII

Studiile legate de fenomenul muzical apar doar în reviste cu caracter științific, eventual în revistele beletristice.

O categorie de studii se ocupă de probleme legate de muzica populară românească - cum ar fi cel semnat de George Breazu, în Gindirea,⁵¹ de Coriolan Petreniu, despre B. Bartók și muzica populară românească, în Gind românească,⁵² sau cel semnat de B. Bartók, despre folclor, în general, în Napkelet (Răsărit de soare)⁵³, ori altul, de Siprődi, despre prezența versurilor lui Petőfi în muzica populară maghiară, în Pásztortűz (Focul păstorilor).⁵⁴

49. Ellenzék, 13 sept. 1931; Erdélyi Helikon, 1938, p.541; Pásztortűz, 1938, pp.377-379.

50. Magyar Dal, 1922-1934.

51. Gindirea, 1931, pp.193-200.

52. Gind românească, 1936, nr.2, pp.120-125; Revue de Transylvanie, 1936, nr.3, pp.278-321; 1937, nr.3, pp.353-371.

53. Napkelet, 1920, pp.100-104.

54. Pásztortűz, 1921, vol.II, pp.729-733.

112
necesitătese insărcinători sănătății și sănătății
lumii și sănătății muzicii și sănătății muzicienilor.

A doua categorie de studii tratează probleme de istoria muzicii, cum ar fi analiza concepțiilor dominante în muzica românească interbelică, fenomen studiat de George Breazul și prezentat în Gindirea⁵⁵, insistând mai mult asupra curentului național-folcloric, sau prezentarea procesului de dezvoltare a muzicii românești, de către István Lakatos, în Erdélyi Múzeum (Muzeul din Transilvania)⁵⁶. Problema apariției noii școli muzicale maghiare îl preocupa pe I. Seprődi⁵⁷, iar cea a dezvoltării sale în prima etapă, pe István Lakatos⁵⁸.

A treia categorie de studii prezintă figuri de muzicieni, analizând creația lor, fixându-le locul în dezvoltarea culturii muzicale autohtone sau universale, ca acela semnat A. M., despre Tiberiu Erdiceanu, în Cultura⁵⁹, al lui Seprődi, despre Bartók, în Másztortűz (Focul păstorilor) și în Cultura⁶⁰, al lui I. Lakatos, despre Kodály Zoltán, în Erdélyi Szemle (Revista din Transilvania)⁶¹, al lui Octavian Bezu, în Societatea de mîine, despre Carol Miculici⁶², și altele.

In fine, a patra categorie de studii urmărește drumul propagării unor creații de valoare universală, a legăturilor unor muzicieni cu centrele din țară, cum ar fi, între altele, cel semnat I. Lakatos, despre Brahms, în Erdélyi Múzeum (Muzeul din Transilvania)⁶³.

In concluzie, putem afirma că chiar și într-o parcurgere

55. Gindirea, 1931, pp.28-36.

56. Erdélyi Múzeum, 1938, pp.117-142.

57. Erdélyi Szemle, 1920, pp.232-233; Kerkelet, 1921, vol.II, pp.823-830.

58. Erdélyi Múzeum, 1936, pp.159-173.

59. Cultura, 1924, pp.293-294; Gind românească, 1933, nr.2, p.110.

60. Másztortűz, 1924, vol.I, pp.373-376; Cultura, 1924, pp.295-297.

61. Erdélyi Szemle, 1933, nr.9, p.9; nr.10, p.7; nr.11-12, p.5.

62. Societatea de mîine, 1931, pp.347-348.

63. Erdélyi Múzeum, 1935, pp.32-40.

113
succintă a presei muzicale clujene din perioada interbelică reiese bogăția materialului, varietatea prezentării, precum și importanța acestor surse, într-o preluare critică, pentru a ne documenta asupra acestei perioade a trecutului municipiului.

Aspects de la presse musicale de Cluj d'entre les deux guerres.
Les principaux genres de la presse musicale locale

Andrei Benkő

Résumé

L'auteur passe en revue les genres de la presse locale qui reflètent la vie musicale de la municipalité de Cluj, entre 1919-1938: annonces, interviews, extraits, chroniques, critiques, articles, études - en faisant mention des dessins ayant comme sujet des figures de musiciens et des notes musicales parues dans ces périodiques.

Einige Aspekte aus der musikalischen Publizistik von Cluj
in der Zwischenkriegszeit.

Die bedeutendsten Formen der musikalischen Publizistik in
der lokalen Presse

Andrei Benkő

Zusammenfassung

Der Verfasser untersucht die Formen der lokalen Presse, die das Musikleben der Stadt Cluj im Zeitschnitt 1919-1938 wieder spiegeln - Anzeigen, Interviews, Rezensionen, Chroniken, Kritiken, Artikel, Studien - und erwähnt die gezeichneten Darstellungen einiger Musiker als auch die Notenbeispiele, die in den Zeitschriften erschienen sind.

From the aspects of the Cluj musical press in the interwar period.

The main genres of the local musical press

Andrei Benkő

Summary

The author reviews the genres of the local press that mirror the musical life of the city of Cluj in the period between 1919-1938: announcements, interviews, reviews, chronicles, critical

studies, articles, studies - mentioning the drawings connected to the figures of some musicians and the musical scores issued in the pages of the magazines.